

הטיפול בתלמידי החינוך המיוחד בצל הקורונה – מידע ראשוני ונקודות אפשריות לדיון

ב-15 במרץ 2020 החליטה ממשלת ישראל על סגירת מסגרות החינוך המיוחד במערכת החינוך (לצד גני הילדים ומעונות היום) כחלק מן המאמץ לבלימת התפשטות נגיף הקורונה בישראל. זאת לאחר שיומיים קודם לכן, ב-13 במרץ הוחלט לסגור את בתי הספר בחינוך הרגיל.¹

סגירת מוסדות החינוך יצרה קושי מוגבר עבור תלמידי החינוך המיוחד הנדרשים לתמיכה ייעודית ולשירותים מיוחדים בכדי ללמוד במערכת החינוך. מנגד, חלק מתלמידי החינוך המיוחד, שיש להם מחלות רקע קשות, עשויים להיות פגיעים במיוחד למחלה הנגרמת על ידי הנגיף.

להלן נציג בקצרה נתונים על תלמידי החינוך המיוחד ועל השירותים לתלמידים אלה בשגרה, מידע ראשוני על המענה הניתן לתלמידי החינוך המיוחד במסגרת פעילות הלמידה מרחוק בחירום במשרד החינוך וכמה דוגמאות מן האופן שבו מדינות שונות ברחבי העולם שסגרו את מוסדות החינוך בדומה לישראל, התמודדו עם סוגיה זאת.

1. מערכת החינוך המיוחד²

חוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988 מקנה לתלמידים בני שלוש עד 21 עם מוגבלויות, נכויות וקשיים מתמשכים זכאות לתמיכה מוגברת, לשירותים מיוחדים ולתנאים מותאמים המאפשרים להם ללמוד במערכת החינוך.

בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) למדו במערכת החינוך כ-260,000 תלמידי חינוך מיוחד:

- כ-161,000 תלמידים המשולבים בכיתות הרגילות;
- כ-98,000 תלמידים במסגרות חינוך מיוחד (בתי ספר וגנים לחינוך מיוחד וכיתות חינוך מיוחד בבתי ספר רגילים)

כ-39,000 מתלמידי החינוך המיוחד למדו בגני-ילדים, 136,500 בחינוך היסודי ו-84,100 בחינוך העל-יסודי. בין המוגבלויות הנפוצות בקרב תלמידי החינוך המיוחד: לקויות למידה, הפרעות התנהגותיות רגשיות (ADHD), אוטיזם ומוגבלות שכלית התפתחותית ברמות שונות.

¹ צו בריאות העם (נגיף הקורונה החדש) (הגבלת פעילות מוסדות חינוך) (הוראת שעה), תש"ף-2020
² אתי וייסבלאי, מערכת החינוך בישראל – סוגיות נבחרות בתחום עיסוקה של ועדת החינוך המיוחד, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23 ביולי 2019

תלמידי החינוך המיוחד זכאים בהתאם לחוק החינוך המיוחד לשירותים ייחודיים המאפשרים להם ללמוד במערכת החינוך. סוג השירותים והיקפם תלויים בסוג המסגרת של התלמיד (שילוב או חינוך מיוחד), סוג הכיתה (אפיון המוגבלות המרכזי של התלמידים שלהם היא מיועדת), שלב החינוך ורמת התפקוד של התלמיד.

בין השירותים לתלמידי מסגרות חינוך מיוחד: כיתות קטנות, מספר גדול יותר של שעות תקן ויום לימודים ארוך, טיפולים פרא-רפואיים, הארכת שנת הלימודים וסייעת כיתתית.

בין השירותים לתלמידי החינוך המיוחד המשולבים בחינוך הרגיל: תוספת שעות תגבור, טיפול וסיוע מקצועי לרוב מן הסל הבית-ספרי וסייעת משלבת אישית לתלמידים עם מוגבלויות פחות שכיחות.

2. למידה מרחוק בחירום ותלמידי החינוך המיוחד

עם ההחלטה על סגירת מוסדות החינוך התבקשו הצוותים החינוכיים להמשיך ולספק מענה לימודי ורגשי לתלמידים באופן מקוון על-מנת לשמור על הרצף הלימודי. המעבר ללימוד מקוונת היה אמור להתבצע על בסיס נהלים והנחיות קיימים של משרד החינוך הנוגעים לפעילות מערכת החינוך בשעת חירום.⁴ על-פי ההנחיות שפרסם משרד החינוך למנהלי בתי-הספר, על המנהלים הוטל לדאוג להפעלה של שגרת למידה מרחוק וזאת באמצעות שימוש בכלים טכנולוגיים שונים שהמרכזי שבהם הוא מרחב לימוד כיתתי, אשר באמצעותו יועברו לתלמידים תכנים ומשימות לביצוע.⁵

נהלי משרד החינוך בעניין למידה מרחוק בחירום חלים גם על תלמידי החינוך המיוחד. סמוך למועד ההחלטה על סגירת מוסדות החינוך, האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך פרסם הדגשים כלליים במתן מענה לתלמידים עם צרכים מיוחדים. ההנחיות מתייחסות לצורך בהתאמות לחומרי הלימוד בעבור תלמידים עם צרכים מיוחדים בכדי שיוכלו להשתתף בלמידה מרחוק, מרכזות חומרי לימוד ייעודיים לתלמידים עם צרכים מיוחדים ומפנות לפלטפורמות דיגיטליות שניתן להשתמש בהן לצורך תקשורת ולמידה סינכרונית. הן מדגישות את הצורך לשמור על קשר רציף ויומי עם התלמיד והוריו באמצעים הטכנולוגיים השונים ומציעות סוגים שונים של פעילויות ותכניות אישיות וקבוצתיות שניתן לקיים בלמידה מרחוק. על פי ההנחיות הצוות החינוכי-ייעוצי-טיפולי במוסדות לחינוך מיוחד יעמוד לרשות ההורים בכל פנייה וצורך.⁶

⁴ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [נוהלי שעת חירום במערכת החינוך](#), כ"ו בטבת תשע"ט, 3 בינואר 2019

⁵ משרד החינוך, פורטל מוסדות חינוך, "[למידה מרחוק לתלמידי בתי-הספר](#)", תאריך כניסה: 18 במרץ 2020; שמואל אבואב, מנכ"ל משרד החינוך, [אגרת למנהלי בתי-הספר](#), 14 במרץ 2020.

⁶ רחלי אברמזון, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, [התפשטות נגיף הקורונה – הדגשים במתן מענה לתלמידים עם צרכים מיוחדים](#), מרץ 2020.

באשר להנחיית מטפלים ממקצועות הבריאות וטיפול באמצעות אומנויות לתמיכה בתלמידים השוהים בביתם נכתב בחוזר כי הן תישלחנה בנפרד. הנחיות לגבי התאמה של הטיפול במקצועות הבריאות לתנאים המיוחדים שנוצרו נמצאו עבור מטפלים באומנויות⁷ ופיזיותרפיסטים⁸. אך לא ברור עד כמה הן מיושמות ומידת תרומתן לתלמידים.

בשבועיים שמאז סגירת מוסדות החינוך התרחשו שינויים תכופים במדיניות משרד החינוך בכל הנוגע למחויבות מורים להוראה מרחוק מביתם, שהשפיעו גם על ההוראה מרחוק בחינוך המיוחד. כיום, לאחר כשבוע של הפסקת ההוראה מרחוק של עובדי הוראה חברי הסתדרות המורים (ובהם גם עובדי הוראה במסגרות לחינוך מיוחד הכוללות כיתות א' עד י"ב) מחויבים כלל עובדי ההוראה בהשתתפות בהוראה מרחוק מביתם.⁹

3. טיפול בתלמידי חינוך מיוחד בעת סגירת מוסדות חינוך במדינות העולם

סמוך למועד שבו נסגרו מוסדות החינוך בישראל קיבלו החלטה דומה מדינות רבות בעולם.¹¹

לפי איסוף מידע ראשוני שביצע מרכז המחקר והמידע של הכנסת בחלק ממדינות אלה יש התייחסות לתלמידים מאוכלוסיות הנזקקות לתמיכה מוגברת ובהם תלמידי חינוך מיוחד, במסגרת הצווים וההצהרות הקשורים לסגירת מוסדות החינוך. אנו נעדכן מידע זה ככל שנוכל.

מן המידע הראשוני המצוי בידנו כעת עולה כי מדינות אחדות בהן **אסטוניה**¹², **בריטניה**¹³, **פינלנד**¹⁴ ו**נורבגיה**¹⁵ הודיעו על מדיניות המאפשרת לשלוח ילדים עם צרכים מיוחדים למסגרות חינוכיות ייעודיות להם. בכל המדינות הללו, מלבד אסטוניה, לא מדובר בפתיחת כלל המסגרות לחינוך מיוחד אלא בהצעת הסדר ייעודי לילדים עם צרכים מיוחדים שלא ניתן לתת להם טיפול ראוי בדרך אחרת. זאת תוך המלצה ככל הניתן להשאיר ילדים בביתם.

דוגמא להתייחסות נוספת לטיפול בתלמידים עם צרכים מיוחדים היא **איטליה**. ממשלת איטליה פרסמה ב-4 במרץ צו העוסק בהתמודדות עם נגיף הקורונה, בין השאר משעה הצו את פעילותם של כלל מוסדות החינוך. הצו מנחה את מנהלי מוסדות החינוך לקיים פעילות למידה מרחוק תוך מתן תשומת לב מיוחדת לצרכיהם של תלמידים עם מוגבלויות.¹⁶

⁷ **מדיניות תמיכה בתלמידים, בהורים ובצוותים – ע"י מטפלים באמצעות אומנויות במצב בו לא ניתן לקיים שגרת לימודים בעת סגירת מוסדות חינוך בשל מצב חירום**, ענת מנדלסון וענת מרנין-שחם, מדריכות ארציות לטיפול באמצעות אומנויות, אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, 16 במרץ 2020.

⁸ **תמיכה בתלמידים, בהורים ובצוותים – ע"י פיזיותרפיסטים בעת סגירת מוסדות חינוך בחירום**, לידיה שוורץ ונילי ויסרברג, מדריכות ארציות לפיזיותרפיה, אגף א' לחינוך מיוחד, משרד החינוך, 15 במרץ 2020.

⁹ הסתדרות המורים, **חוזרים ללמידה מרחוק**, 25 במרץ 2020, ארגון המורים, **ממשיכים ללמד מהבית**, יום ב' 23.3.2020. על פי נתונים שאוסף ארגון אונסק"ו באתר: **COVID-19 Educational Disruption and Response** נכון ל-24 במרץ 2020, 1.4 מיליארד תלמידים (שהם כ-82.5% מן התלמידים בעולם) ב-156 מדינות הושבתו מלימודים בצל התפשטות נגיף הקורונה.

¹² <https://www.hm.ee/en/news/government-estonia-due-risk-infection-schools-will-be-moved-distance-learning>

¹³ <https://www.gov.uk/government/publications/closure-of-educational-settings-information-for-parents-and-carers/closure-of-educational-settings-information-for-parents-and-carers>

¹⁴ https://minedu.fi/en/article/-/asset_publisher/valtioneuvoston-linjaus-suosituksista-varhaiskasvatuksen-esiopetuksen-perusopetuksen-lukio-ja-ammattillisen-koulutuksen-kerkeakoulutuksen-vapaan-sivisty

¹⁵ <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/sikkerhet-og-beredskap/informasjon-om-koronaviruset/>

¹⁶ <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2020/03/decreto-del-presidente-del-consiglio-dei-ministri-8-marzo-2020-en-rev-1.pdf>

4. שאלות ונקודות אפשריות לדין

מפאת הזמן הקצר שעמד לרשותנו לצורך הכנת המסמך לא הייתה לנו אפשרות לפנות למשרד החינוך או לגורמים אחרים השותפים בטיפול בתלמידי החינוך המיוחד בכדי לקבל מהם מידע ועמדות הנוגעים לסוגיה.

בין השאלות שעלו מן העבודה על המסמך ואשר התייחסות הגורמים המקצועיים אליהם עשויה לתרום לדין:

- האם נשקלה בישראל האפשרות של המשך הפעלה חלקית של מסגרות לחינוך מיוחד, עבור הילדים שקיים קושי רב לתת להם טיפול רצוף בביתם או תלמידים שאין להם נגישות ללמידה מרחוק?
- נוכח השינויים במדיניות בדבר קיום הוראה מרחוק על-ידי הצוותים החינוכיים, האם נערך דיון על החשיבות שבשמירה על רצף ההוראה מרחוק ועל שיגרה בעת חירום בייחוד עבור תלמידי החינוך המיוחד?
- האם ננקטים כיום צעדים נוספים להתאמת הלמידה מרחוק לתלמידי החינוך המיוחד והאם המשרד מקבל על כך משוב מצוותים חינוכיים ומן ההורים?
- האם יש בידי המשרד תמונת מצב בכל הנוגע לקיום טיפולים פרא-רפואיים באופן מקוון?
- האם ישנן הנחיות מיוחדות לעובדי ההוראה בחינוך הרגיל בדבר הוראה מרחוק לתלמידי השילוב וכיצד מתמודדים תלמידי השילוב עם החוסר בהתאמה אישית והיעדר שירותי סייעת?